

РЕЦЕНЗІЯ

провідного наукового співробітника Відокремленого підрозділу Національного університету біоресурсів і природокористування України «Боярська лісова дослідна станція», доктора економічних наук, професора ГОЛЯНА Василя Анатолійовича на дисертаційне дослідження БОГДАН Яніни Анатоліївни на тему: «Економічне стимулювання підвищення лісистості територіальних громад для досягнення цілей сталого розвитку», подане на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Актуальність обраної теми. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю подолання еколого-економічного дисбалансу земельного фонду України, де рівень лісистості (15,9 %) залишається нижчим за нормативний показник (18 %). Особливої гостроти проблема набула після 2022 року через втрату понад 682,65 тис. га лісів у постійному користуванні та пошкодження понад 150 тис. га лісових масивів.

Науковий доробок авторки спрямовано на нівелювання дисбалансу між неефективним сільськогосподарським використанням малопродуктивних земель та економічним потенціалом лісових ресурсів. Визначено, що самозалісені ділянки та деградовані землі становлять основний ресурсний базис для нарощування лісистості територіальних громад. Доведено необхідність впровадження економічних інструментів інтенсифікації лісорозведення як передумови забезпечення кліматичної стійкості та енергетичної безпеки на рівні територіальних громад.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація характеризується системним підходом до предмету дослідження. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, які об'єднують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Структура повністю відповідає цілям і завданням дослідження, дозволяє послідовно розглянути всі проблеми, визначені авторкою. Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації, підтверджується критичним аналізом наявних літературних джерел, вітчизняного та міжнародного законодавства, статистичних та картографічних матеріалів та матеріалів супутникового спостереження.

Доведеність наведених дисертанткою висновків базується на грамотному використанні сукупності методів і підходів наукового пізнання.

Мета дисертаційного дослідження полягає у розробленні теоретико-методичних засад формування організаційно-економічного механізму раціонального використання самосійних лісів на землях сільськогосподарського призначення в умовах децентралізаційних процесів.

Відповідною гарантією достовірності та теоретичної обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих авторкою є вірно поставлена мета та завдання дослідження, логіка викладеного матеріалу. Виходячи з аналізу основної частини дисертації, мета дисертації в ході виконання дослідження була досягнута, а дисертація є завершеною кваліфікаційною науковою працею.

Структура дисертації дозволила авторці повною мірою охопити предмет дисертаційного дослідження. Справляє позитивне враження джерельна база роботи, що свідчить про системне і повне опрацювання проблеми і високий рівень наукової підготовки авторки, її наукову зрілість.

Висновки дисертації є цілісними, логічними та обґрунтованими, відповідають меті за завданням дослідження й містять важливі теоретичні та практичні положення щодо

формування дієвого механізму економічного стимулювання підвищення лісистості територіальних громад.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Дисертація дисертантки є новітнім комплексним системним дослідженням у сфері проблематики економічного стимулювання підвищення лісистості територіальних громад у контексті реалізації цілей сталого розвитку, за результатом якого авторкою сформульовано низку нових теоретичних та практичних положень, висновків та пропозицій.

Ознайомлення із науковим дослідженням дає підстави стверджувати, що основні положення і висновки, які виносяться здобувачкою на захист, мають відповідний високий ступінь наукової новизни.

Остаточні формулювання у дисертації (основні положення), що виносяться на захист, наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, загальні висновки вказують, що дисертація Яніни Богдан спрямовані на теоретико-методичне обґрунтування та практичне вирішення комплексного наукового завдання щодо формування організаційно-економічного механізму підвищення лісистості територіальних громад. Дослідження фокусується на стимулюванні трансформації деградованих та малопродуктивних сільськогосподарських угідь у лісові активи, що є критично важливим для забезпечення екологічної стійкості та енергетичної незалежності територіальних громад.

Практичне застосування результатів дослідження дозволяє підвищити ефективність управління земельними ресурсами громад через впровадження інноваційних моделей, зокрема оренди з натуральною (енергетичною) компенсацією та інструментів капіталізації екосистемних послуг. Запропоновані рекомендації можуть бути інтегровані у стратегії сталого розвитку громад та державні програми відтворення лісів, що сприятиме оптимізації структури земельного фонду України.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні результати дослідження оприлюднено у 36 наукових публікаціях, з яких 12 колективних монографій, 3 статті у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у міжнародних наукометричних базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus, 6 матеріалів наукових конференцій, проіндексованих у міжнародних наукометричних базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus, 6 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, стаття в іншому науковому виданні, 2 свідоцтва про реєстрацію авторського права на науковий твір, 6 тез наукових доповідей.

Крім того публікації у міжнародних виданнях підкреслюють важливість роботи в контексті глобальних наукових досягнень, та демонструють глибоке розуміння авторки проблеми економічного стимулювання підвищення лісистості територіальних громад як інструменту сталого розвитку.

Дисертаційне дослідження охопило широке коло питань, що стосуються теоретичних і методологічних засад відтворення лісоресурсного потенціалу громад, еколого-економічного аналізу трансформації земельного фонду в умовах воєнних викликів, а також формування ефективного економічного механізму залучення малопродуктивних та деградованих угідь до заліснення. Такий комплексний підхід забезпечив всебічне висвітлення теми та надав можливість розробити практичні рекомендації щодо капіталізації екосистемних послуг та впровадження інноваційних моделей оренди земель для лісорозведення.

Завдяки ретельному аналізу та узагальненню отриманих даних, здобувачці вдалося розробити низку науково обґрунтованих рекомендацій, спрямованих на вдосконалення

систем управління лісистістю на рівні територіальних громад. Ці рекомендації мають високий потенціал для впровадження, сприяючи зміцненню енергетичної незалежності територій через розвиток енергетичного лісорозведення, збереженню біорізноманіття та адаптації громад до кліматичних змін. Отримані результати є фундаментальною базою для розроблення місцевих стратегій розвитку, що гармонізують екологічні вимоги з економічними інтересами землевласників та громад.

Ознайомлення з текстом дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом робота відповідає вимогам, що ставляться Міністерством освіти і науки України. У тексті роботи відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого наукового дослідження.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація є самостійно написаною кваліфікаційною науковою працею із науково-обґрунтованими висновками та рекомендаціями, які подано авторкою для публічного захисту. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела. У роботі відсутнє привласнення чужих ідей, результатів або слів без оформлення належного цитування. Таким чином, у дисертаційному дослідженні Яніни Богдан на тему: «Економічне стимулювання підвищення лісистості територіальних громад для досягнення цілей сталого розвитку» відсутні порушення академічної доброчесності.

Питання для дискусійного обговорення та недоліки дисертації щодо її змісту та оформлення:

1. У першому розділі дисертаційного дослідження «Теоретико-методологічні засади економічного стимулювання підвищення лісистості територіальних громад» авторка ґрунтовно аналізує еволюцію наукових поглядів на відтворення лісових ресурсів, проте, попри акцент на інструментах стимулювання, доцільно було б надати авторське уточнення поняття «лісовий актив територіальної громади» як об'єкта економічного управління. Це дозволило б чіткіше розмежувати екологічну цінність лісу та його здатність генерувати економічні вигоди для місцевого бюджету.

2. Запропонований авторкою організаційно-економічний механізм стимулювання підвищення лісистості (розділ 3, п. 3.3, с. 192–215), що базується на моделі оренди з натуральною (енергетичною) компенсацією, є інноваційним та актуальним. Водночас виникає питання щодо механізму страхування ризиків для власників приватних паїв у разі пошкодження енергетичних плантацій шкідниками або пожежами, що варто було б відобразити при розрахунку чистого дисконтованого доходу (NPV).

3. При обґрунтуванні капіталізації екосистемних послуг самосійних лісів (с. 220–235) доцільно було б навести більш розширену порівняльну таблицю нормативної грошової оцінки земель до і після трансформації їх у лісові угіддя, щоб наочно продемонструвати зміну фіскального потенціалу громади у довгостроковій перспективі.

4. Деякі висновки до другого розділу мають дещо узагальнений характер і повною мірою не відображають результатів проведеного ГІС-моделювання територіальної диференціації лісистості, що спостерігається у досліджуваних громадах.

Водночас, викладені зауваження істотно не впливають на здобутки роботи, які є новими, актуальними, обґрунтованими та носять переважно дискусійний характер.

Загальні висновки. Загальний аналіз роботи свідчить про самостійність і цілісність проведеного дослідження, його актуальність і науковий рівень, теоретичне й практичне значення. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в роботі, достатньо повно викладені в опублікованих здобувачкою наукових публікаціях. У дисертаційному дослідженні Яніни Богдан відсутні порушення академічної доброчесності.

Дисертація на тему: «Економічне стимулювання підвищення лісистості територіальних громад для досягнення цілей сталого розвитку» відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її авторка Богдан Яніна Анатоліївни заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Рецензент провідний науковий співробітник Відокремленого підрозділу Національного університету біоресурсів і природокористування України «Боярська лісова дослідна станція», доктор економічних наук, професор Василь ГОЛЯН